

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XIX, 6

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Junij 1972

Narodna kultura je tisto obližje, v katerem in iz katerega narod kot narod živi. Naj se ta razvija še pod takimi kulturnimi vplivi, dokler si jih narodna duša, to je značilna doživljajska osebitost narodne skupnosti more priličiti in jih prešiniti s svojim doživljanjem občeveljavnih vrednot, more ohraniti tudi svojo osebitost, se ohraniti kot narod in svoje ude vezati v narodno skupnost. Ko kulturna stvariteljskost skupnosti oslabi, so tuji vplivi nevarni. In to se more zgoditi, ko se je odvzel ali izgubil lastni jezik, ki je lahko tudi objektivno drugačen jezik kot ostali, lahko pa je objektivno isti, kot ga uporabljata kak drug narod, a prisvojen kot izrazilo lastne bitne narodnosti.

Izguba jezika, ali oslabitev njegove izraznosti, povzroči ne samo premeno narodnosti, prehod v drugo narodno skupnost, temveč tudi prinese nevarnost razkulturenja, izgube kulture kot dodelanega lika človečnosti, pamekega določene, več ali manj dodelanega lika človečnosti, pade v neko novo primitivnost. To je hujše stanje kot prvotna primitivnost, ker je plod propada, ne več povratek v prvotno nedolžnost, odprto sprejemljivost za kulturne vplive.

Po vsem tem je bistveni znak domovine tisti rahli pajčolan kulture, s katerim je narodova domiselnost in ustvarjalnost prekrila zgolj fizične akcidence nekega ozemlja. Brez tega pajčolana domovina ni domovina. In narod je skupnost ljudi, ki lahko sicer, vsaj nekateri, žive zunaj domovine, a so z njo povezani s tisoči vezmi, zunaj domovine vsaj s spominskimi. Ko se pretrgajo te vezi, je tudi narodnostna vez v nevarnosti.

Narodnost, kakor jo pojmuje, je torej v prvi vrsti kulturni pojem. Lahko je tudi političen pojem, saj pravilno umešana politika je le eno izmed kulturnih področij; vendar more narod v političnem pomenu imeti kdaj malo kulturne vsebine, kakor je že tolikokrat dokazala zgodovina. Vsak narod, ki podvrže kulturno narodnost politični, četudi le svojo, prične uničevati ali omejevati kulturo.

vinko brumen
iskanja

slovenska kulturna prisotnost v argentini

Pred dnevi je izšla v Trstu pomembna knjiga SLOVENSKO ZAMEJSKO IN ZDOMSKO SLOVSTVO. Napisal jo je slovenist, literarni kritik in esejist JOŽE POGAČNIK. V II. zaglavju „Kulturnozgodovinske osnove“ govori pisec na treh straneh o kulturni dejavnosti slovenskega zdomstva v Argentini. Ta tehtni odlomek ponatiskujemo.

KOROŠKI in tržaški Slovenci žive vendarle blizu slovenske etnične in kulturne enote. Slovensko slovstvo, ki nastaja na kontinentu obeh Amerik in v Avstraliji, takega stika ni imelo. Kriva je bila oddaljenost, po drugi svetovni vojski pa se je pojavil še močan politični dejavnik. Rojstvo slovenske zdomske literature na tleh Argentine (Buenos Aires) je bilo nasledek dokaj številnih slovenskih priseljencev (kakšnih 7000), ki so se med leti 1941 do 1945 znašli v nasprotnem taboru ter so po zmagi Osvobodilne fronte prostovoljno zapustili domovino. Med njimi je bilo veliko ljudi, ki so bili večji peresa, polni ustvarjalnih moči in voljni za kulturno delo. Ta skupina je po ustalitvi na novem življenjskem mestu takoj organizirala ustrezne gnotne in institucionalne pogoje in je v nekaj letih ljudskoprosvetno dejavnost, ki je med argentinskimi Slovenci obstajala še iz predvojne dobe, dvignila na visoko umetniško in kulturno raven.

Naseljevanje Slovencev v Argentini je že starejšega datuma. Ugotovljeno je bilo, da se je kakšnih sto družin preselilo v to južnoameriško državo že 1878. leta. Takrat je namreč argentinska vlada zaprosila dunajsko za pomoč v kultiviranju pampe, to pomoč so v glavnem sestavljali slovenski ljudje, ki so dopotovali tja kot Avstrijci. Danes njihovih sledov ni več, vsi so poargentinjeni. Drugi, številčno večji val, je prišel v Argentino v dvajsetih letih (cenijo ga na kakšnih 25 000 ljudi). Bili so to predvsem Slovenci, ki so po prvi svetovni vojski prišli pod Italijo, le nekaj jih je bilo iz Bele krajine in Prekmurja. Socialno so ta val sestavljali kmetje in delavci, ki so s pomočjo duhovnikov in jugoslovanske ambasade (Izidor Cankar) razvili dokaj živahno kulturno življenje (imeli so tiskarno, časopisje, šolo in društveno dejavnost).

Omenjeni val izseljencev ni našel stika s tretjim odlivom Slovencev v Argentino, ki se je zgodil po zadnji vojski. Za ta val je značilno, da je ob kmečkem in obrtniškem sloju imel skoraj tretjino ljudi z visokošolsko izobrazbo. Vsi so sicer preživeli mučno fazo prilagajanja novemu okolju in utrjevanja eksistenčnih pogojev, v načelu pa je mogoče trditi, da so se v trdih življenjskih pogojih lepo znašli. Po podatkih iz sredine 1969. leta so takrat imeli 15 šol z nekaj nad 700 učenci, delovala je dopolnilna srednja šola, v okviru ukrajinske univerze je bil organiziran na filozofski fakulteti tudi slovenski oddelek. Sezidali so si 12 kulturnih domov, poslali med ljudi čez 80 duhovnikov, izsolali čez sto študentov za razne laične poklice, trenutno pa je kar deset Slovencev na državnih ali privatnih argentinskih univerzah za profesorje. Slovenska mentaliteta odseva tudi iz podatka, da so že leta 1955, se pravi povprečno pet let po prihodu, kupili kar tisoč parcel in že zgradili približno pet sto lastnih hiš.

Argentina je dežela bogate in zanimive civilizacijske in folklorne tradicije (srečanje indijanskega in španskega sveta), katere dnšo je razkril José Hernández v epu *Martín Fierro* (1872-1879). Podoba gavčev, ki je nosilec dogajanja, je po besedah španskega literarnega zgodovinarja Menéndez y Pelaya „kot dih pampe... z verzi, ki pričajo o energiji neukrotljivega in primitivnega trpljenja v borbi s socialnim mehanizmom... z neko nostalgijo po civiliziranem svetu, ki ga odbija iz svojih prsi...“ Slovenski naseljenci so se spoprijemali s takšno materialno in duhovno resničnostjo, ta spoprijem je ustvarjal vrsto individualno zanimivih in splošno pomenljivih usod (življenjske zgodbe Angela Paulina, Ivana Benigerja, Ludvika Perniška in drugih). Po drugi strani pa so se Slovenci vključili v tolmačenje argentinske duhovne strukture kot znanstveniki (indijanska etnologija in lingvistika v delu Branke Sušnik) ali kot izvirni umetniki (gavčevski in indijanski motivi v slikarstvu Bare Remec). Za celotnost tega kompleksa je

— obrni —

SLOVENSKA KULTURNA PRISOTNOST...

važno omeniti tudi šport, v katerem so Slovenci v alpinizmu in smučanju priborili Argentini več pomembnih priznanj (na primer Dhaulagiri).

Tine Debeljak je ob priložnosti zapisal: „Ti priseljenci, v tretjini izobraženci, so začeli takoj organizirati novo slovensko skupnost in jo ohranjali pod vplivi slovenskih tradicij prav v smislu modernih socioloških dognanj, da je samo tista imigracija plodna, ki svoje prvine vnaša v novo okolje, in tako se – v tem primeru argentinstvo – koristno oplaja ob takem evropskem tradicionalizmu. Organsko stapljanje kultur in prehod v novo zasidranost v tuzemstvo se mora pripravljati psihološko. Nagli in surovi premol je psihološko lahko usoden in gotovo kulturno jalov.“

To je en pogled na obravnavani problem. Skoraj istočasno

je prav tako predstavnik združenja (Vinko Brumen) pisal nekoliko drugače, in sicer takole: „Očitek bi mogli raztegniti: Koliko organizacij, koliko javnega delovanja, koliko zunanje skrbi za pravovernost na vseh področjih – a duha, duha službe resnici in pravici, je premalo. Ob vsej naši organiziranosti je naše občestveno življenje vedno revnejše, plitvejši in votlejši. Zato je tako malo privlačno, zlasti še za mladino, ki nam tudi zaradi tega uhaša.“

Zato še enkrat: Če združenje slovenstvo hoče ostati živ in koristen člen slovenskega naroda, mora zlasti in v prvi vrsti služiti duhu ter oskrbeti in gojiti „božje življenje“ zlasti ustvarjalnega kulturnega dela. Vse ostalo nam je lahko navrženo, ne pa to.“

Razsežnosti združenja kulturnega ustvarjanja so zakoličene med navedeni dve izjavi, v njih pa je skrita tudi njegova prihodnja usoda.

editorial

LA SENTENCIA recaída sobre el conocido escritor ruso Anatolij Levitin, condenado a tres años de reclusión en un campamento de trabajo, vuelve a actualizar el tema de las limitaciones que en ese aspecto existen en la Unión Soviética.

En este caso, como en todos los otros que lo precedieron, el cautiverio impuesto lo es más al pensamiento que a la persona física del escritor, pues es a aquél, más que a ésta, a la que particularmente teme un régimen que no ha vacilado nunca en aplicar toda suerte de prohibiciones, expresas o no, a cuantos pretenden escribir por cuenta propia. Es bien sabido que en Rusia no hay papel disponible, ni imprenta, ni distribución, para aquel que no cuente con el asentimiento de la censura oficial; y esto es tan válido para el novelista como para el poeta, el ensayista, el dramaturgo, el historiador o el periodista. Recordemos, sin remontarnos muchos años, la cesantía del director de la revista "Novij Mir" (Alexander Tvardovskij, recientemente fallecido), la fuga de Anatolij Kutsenov, la expulsión de Solzenicín — premio Nobel 1970 — del sindicato de

la suerte de los escritores en la unión soviética

escritores, y la detención del escritor e historiador Andrej Aleksejevič Amalrik. Pueden recordarse, además, las condenas de Daniel y Siniavskij; el aberrante caso de Medvedev, el biólogo que osa atacar la censura de la correspondencia, y que terminó internado en una clínica para enfermos mentales; y los muy conocidos y recordados casos de Pasternak, Litvinov, Guinsburg, Galaskov, Dobrovskij, el del científico Burmistrov, e inclusive el del ex general Grigorenko, degradado y expulsado del ejército en 1964 por su constante participación en movimientos favorables a la libertad de expresión. La lista sería interminable, y sólo revestiría cierta utilidad — aunque por distintos motivos — para aquellos que aún siguen pensando en el comunismo como sistema redentor de todos los males que agobian al mundo, o para quienes comparten esa premisa básica del Kremlin que afirma que "la libertad es un prejuicio burgués".

"La Prensa", Buenos Aires

kulturni večeri ki so bili

SIMBOLI SLOVENSKE NARODNOSTI IN DRŽAVNOSTI je bila tema 2. letošnjega kulturnega večera, v soboto, 3. junija ob osmih v gornji dvorani Slovenske hiše v Buenos Airesu. Večer, ki je bil v okviru zgodovinskega odseka na vigilijo praznika Junakov, je vodil vodja odseka doktor Srečko Baraga, ki je ob začetku udeležence pozval k molku za spomin padlim slovenskim herojem. Nato je o gornjem predmetu predaval dr. Tine Debeljak. Obdelal je zgodovinsko obdobje od Karantanije do naših dni; označil je

postanek slovenske zastave, grba in sedanje himne „Naprej zastava Slave...“. Končal je predavanje s pripovedovanjem o svojem lastnem osnutku besedila za novo slovensko himno, ki pa se je izgubilo... Predavanje so obogatili številni diapozitivi. — V razgovor je ob koncu posegel polkovnik Vuk Rupnik s pripombo, da pri slovenskem grbu ne gre za polmesec, kot je trdil predavatelj, ampak za izsek iz prsnega ščita, ki so ga bili celjski grofje privzeli v svoj grb.

p. e.

kulturni večeri ki bodo

samoodločba narodov in narodnostno načelo

(3. kulturni večer, v soboto, 17. junija 1972)

V majski številki našega lista smo zapisali vsebino tega večera s predavanjem dr. Alojzija Kukovice DJ o gornjem predmetu. Večer bo v okviru filozofskega odseka, predavanje pa bo v celoti natisnjeno v 3. zvezku letošnjega Meddobja.

spominski večer marijana marolta

(4. kulturni večer, v soboto, 1. julija 1972)

Večer, ki ga pripravlja predsednik dr. Tine Debeljak, bo ob polletnici smrti prvega in dolgoletnega tajnika Slovenske kulturne akcije, umetnostnega zgodovinarja, vodje likovnega odseka, pisatelja in esejista Marijana Marolta, s spominsko besedo in branjem Maroltovih del.

alojz rebula — „pilatova žena“
režijsko dramaturška analiza pred krstno
predstavo

(5. kulturni večer, v soboto, 15. julija 1972)

Gledališki odsek pripravlja ta večer kot uvod v odrski krst Alojza Rebule radijske drame „Pilatova žena“, ki bo v petek, 4. avgusta 1972 v veliki dvorani Slovenske hiše v Buenos Airesu. Večer naj pozorno gledališko občinstvo seznani s prvinami Rebulove umetnosti, posebej še s to dramo. Hkrati pa naj bi občinstvo pripravil tudi na posebnost bližnje uprizoritve, ki bo predstavljena kot modern sakralni gledališki akt, kot nekakšno občasno bogoslužje božje besede. Na večeru bodo sodelovali režiser, scenograf in igralci.

Predstave v Slovenski hiši bodo: 4. avgusta (krstna predstava) in ponovitvi 5. in 6. avgusta.

OB STOLETNICI ROJSTVA največjega Slovenca našega stoletja se s ponosom spominjamo njegovega državníškega in voditeljskega genija, pa tudi njegove iskrene in globoke ljubezni do slovenske kulturne rasti – dal nam je slovensko univerzo, akademijo znanosti in umetnosti, akademijo za igralsko umetnost, bogato vrsto kulturnih ustanov; bil je nesebičen, zaresen mecen slovenskega umetnika, znanstvenika, kulturnega ustvarjalca – in njegovega živega srčnega ognja za srečo, svobodo in čast vseh Slovencev, za enakopravnost našega naroda z vsemi drugimi svetovnimi narodi, za živo zavest slovenskega duha o svoji vekoviti pravici do lastne narodne in državne samostojnosti.

Spominu dr. ANTONA KOROŠČA posvečamo odlomek iz zapisov pisatelja Stanka Majcna, najbolj intimnega, dolgoletnega Koroščevega sodelavca in prijatelja, ki jih je bil pokojni mojster slovenskega ekspresionizma naslovil *Moji Spomini na Antona Korošča* in napisal 1963. leta. Tržaški reviji *Most*, ki jih je v celoti objavila (št. 29-30, 1971) – iz te revije odlomek ponatiskujemo – jih je v objavo prepustila prof. dr. Marja Boršnikova, čuvarica Majcnove zapuščine.

„v slovenski literaturi ni blasfemij...“

DR. KOROŠEC je imel visoko razvit umetnostni okus, ki si ga je vzgojil z mnogim čitanjem, z obiskovanjem gledališč, zlasti na Dunaju, pa tudi drugod – saj je bil v Beogradu stalen gost v drami. Glasba ga ni zanimala.

Kot tridesetletnik je kumoval mojemu prvemu literarnemu poskusu. Bil sem v nižji gimnaziji, on urednik publikacije Cirilove tiskarne v Mariboru. Pošljem zgodbo za podlistek s psevdonimom Plevce (kaj me je navelo na ta psevdonim, ne vem, najbrž že zavest, da sem pleva). Doma nihče ni vedel za to, pa čeprav mi je zlasti oče ostro gledal na prste, kaj počnem na mizi. Podlistek izide, nihče od domačih ne sluti, da sem Plevce jaz. Le dr. Korošec mi od strani gleda v latinsko preparacijo – najbrž je primerjal pisave – pa reče: „Kdo neki je ta Plevce?“ Meni so zardela ušesa, dr. Korošec pa: „Le napiši še kaj in pošlji, očetu ne bomo nič povedali!“

„Pisatelj sme oblikovati tudi zlo, samo pri pravem koncu naj ga prime. Vse je odvisno od prijema.“ Ko te njegove sodbe nisem dočista razumel – bilo je že v poznejših letih – mi je to pojasnil na konkretnem primeru: „Ni dolgo tega, ko sem gledal na odru Franka Wedekinda dramo *Musik*. Delo je od konca do kraja zgrajeno na nemoralu: glavna oseba prvič izven zakona umetno odpravi telesni plod, obsojena je in odsedi kazen, drugič pa, spokorjena, izven zakona otroka porodi, a otrok umre. Mene je ta drama tako pretresla, da tisto noč dolgo nisem mogel zaspiti. Wedekind je velik pesnik.“ (Istega mnenja je bil tudi Oton Župancič.)

Kad se je pogovarjal o slovenski literaturi, ki jo je odlično poznal, zlasti moderno. V mlajših letih je čital vse. Do Ivana Cankarja ni imel posebnega odnosa, najbrž zato ne, ker Cankar ni risal jakih, borbenih značajev. Rad pa je citiral Otona Županciča. V njegovi beležnici sem videl izpisan marsikak citat iz Župancičevih pesemskih zbirk. Domnevam, da si jih je izpisoval zato, da jih prilično uporabi v svojih govorih. V beležnici sem videl in iz njegovih ust sem slišal n.p.r. zadnjo kritiko iz *Sentimentalne romane*:

A zapojmo le, saj smo mladi,
saj smo mladi in zdravi,
in kadar žalost mimo gre,
pri nas se ne ustavi...
Pogovor je nanesel na blasfemije, bogokletstva v literaturi. Nekdo je omenil, da Stanko Premrl v oceni Lajovičeve skladbe *Serenada* na besedilo Otona Županciča besedilo očita blasfemičnost in skladateljem svetuje, naj se ogibajo takim tekstom. (V pesmi je uporabljen izraz „hoditi na božjo pot“ za ponočno popotovanje pod okno ljubice.) Dr. Korošec: „To še dolgo ni blasfemija.“ Vsa pesem je uglasena na akord: Pred dekletovo posteljo stoji kerub z me-

čem, stražnik te postelje je sam Oče nebeški. (Zakaj potem ne bi smel reči, da hodi na božjo pot, ko hodi pod dekletovo okno? Sicer pa hoji na božjo pot pravimo tudi „romanje“. Moja mati, do dna duše pobožna žena, me je večkrat vprašala, kadar sem prišel pozno domov: „Kod si romal?“ V slovenski literaturi sploh ni blasfemij.“ Ko je nekdo omenil prvo izdajo Cankarjeve *Erotike* – „To ni blasfemija, to je obup siromaka.“ Mislim, da sem jaz tisti, ki je omenil Župancičevo pesem *Ob Kvarneru*. Dr. Korošec: „Ta stvar bi bila še najbližja blasfemiji, vendar bi si jo upal zagovarjati, če bi kdo Županciču očital blasfemijo. Imam razloge za to.“ „Kakšni so ti razlogi?“ „Prvič moraš vedeti, kaj je blasfemija. To je točno opredeljen pojem v našem posvetnem kazenskem pravu, pa tudi v katoliški moralki. Blasfemija je žalitev božjega bitja, in sicer z izrazi, s kakršnimi tudi mi ljudje žalimo drug drugega. *iniuria*. Namen žalitve ne sme manjkati: *animus iniurandi*. Kje je v Župancičevi pesmi, ki je, mimogrede povedano, ena njegovih najzanosnejših, namen žalitve? Župancič trdi, da je morje lepše kot sveti križ. Vsak večer poklekнем pod križ, preden ležem, in vem, da ni lep. To so današnje vislice. In vislice so še humanejše orodje od križa. Trdi, da je morje starejše kot sveti križ. Temu ne more nihče oporekati. Da bi pa bilo tudi močnejše od križa, je neločljiva misel: Stvarnik je vselej močnejši od stvari. Vendar se v tej tretji točki Župancič ne obrača proti križu, temveč proti služabnikom križa. To pa ni blasfemija, in naj bo žalitev še tako krvava... Ne strinjam se z vsebino te pesmi, jaz je nikoli ne bi mogel napraviti, proti očitku blasfemije pa bi si jo upal braniti.“

Kakor glasbena, tako mu tudi likovna umetnost ni bila pri srcu, edino za karikature mu je „igral živce“. Zlasti če so bile duhovite, se jih ni mogel nagledati – šablonskih ali celo šušmarskih ni maral. Tudi karikaturni je lahko umetnik.“ Pri tem mu je bilo vseeno, ali je predmet karikiranja on sam ali kdo drug. Med nekim njegovim mimostrovanjem v notranjih postlih so bile v Beogradu rabuke. Demonstranti so metali kamene na žandarmerijo, vojak je odgovarjal s puško. Smrtnih žrtev ni bilo. Drugega dne so bili ilustrirani listi opozicije polni risb, kako dr. Korošec v talarju, koretlju in s štolo čez ramo vodi oboroženo silo v borbi „z ljudstvom“. Talar je okrvavljen, bil koretlj lisast od krvi... Nam v kabinetu se te risbe niso zdele pomembne, pač pa neokusne; zgražali smo se ob njih. Dr. Korošec je iz vrste risb izbral dve, tri, čes posrečene so, in je vele slovenskemu sekretarju Vladimiru Šenku, naj jih zbira in lepi v poseben zvezek. Ob koncu ministrovanja je bil ta zvezek debel album smešnosti, satire in favnskega roganja na račun dr. Korošca – dr. Korošcu v užitek in veselje.

V majski številki GLASA smo natisnili pogovor s slikarjem Božom Kramolcem; tokrat tega našega, v kanadskem svetu uveljavljenega ustvarjalca, predstavljamo kot pisatelja.

pisatelj božo kramolc

Vemo, da je v vas ne samo likovnik, slikar, marveč tudi književnik, pisatelj. Zanima nas, če je tudi pisanje vaš poklic, ali pa je samo nekakšna obstranska veja vašega likovništva?

Moje pisateljevanje je zaradi različnih vzrokov zgolj priložnostno. V Ljubljani sem začetniško sodeloval pri literarni Naši volji in žurnalistično včasih pri Jutru. Napisal sem v Spittalu v Avstriji zbirko pravljic in za Koroško kroniko nekaj črtic. Objavljene so bile moje črtice in novelete tudi v Koledarju Svobodne Slovenije. (Eno je prevzel v svojo antologijo Dnevi smrtnikov tudi Alojzij Geržinič, ko je knjigo izdala Slovenska kulturna akcija. — Op. ur.) Od časa do časa delam zdaj na svojem romanu, a to pot v angleščini. Mojo literarno „žetev“ je v tržaški reviji Mladika ocenil Martin Jevnikar pod rubriko Sodobna slovenska zamejska literatura.

V rokopisu imam večjo zbirko pesmi v angleščini, katerih večji del sem poslal v oceno uredniku Francetu Papežu v Buenos Aires.

Menite, da naleti slovenski zdomski pisatelj, če piše slovensko, še na odziv pri zdomskem bralcu? Je vredno pisati slovensko, dokler je matična Slovenija naši knjižni ustvarjalnosti zaprta, četudi jo zdaj že omenja, zapisuje, ocenja in priznava?

Pisatelj izseljenec naj piše v jeziku, ki mu najbolj leži. Če je bil vzgojen v Sloveniji, bo njegovo slovenstvo prišlo do izraza samo po sebi, ne glede na jezik, v katerem piše. Pisati in obenem skrbeti, če nas bodo v Sloveniji opazili itd., je prav tako nesmiselno, kot pošiljati dekletu, ki te ne mara, rože in slaščice! Kvaliteto je slednjič nemogoče ignorirati.

Naj pripomnim, da živim že 24 let v Kanadi, prej pa sem tri leta prebil v Avstriji; se pravi — 27 let v inozemstvu! Kričati o slovenstvu po toliki odsotnosti iz domovine, po moje ni realno, posebno še, ker sem v Sloveniji živel le 23 let.

Naj omenim še, da nekateri v Amerikah rojeni otroci morajo še govorijo slovensko, mislijo pa angleško ali špansko. Smo, verjemite ali ne, kanadski, ameriški, argentinski Slovenci!

Kaj menite o sodobni slovenski beletristiki? Kaj posebej o zdomski?

Premalo na žalost poznam slovensko sodobno beletristiko, da bi vam lahko povedal mnenje o nji.

Od zdomskih pisateljev je bil po moje najmočnejši in najbolj izviren pokojni Ludve Potokar. Študiral je novinarstvo v Clevelandu, potem pa se je umaknil med gore v naši kanadski Britski Kolumbiji. Iz njegove študijske dobe, pa iz prvih let na železniški progi v omenjenih gorah hranim večjo zbirko njegovih pisem meni. Ta pisma imajo literarno in kronološko vrednost. Njegova opazovanja „slovenskega“ Clevelanda, emigracije in kulturnikov so izvrina. Vem, da je v rokopisu zapustil dva romana v slovenščini, kup črtic, novel ip. Pisal je tudi za Vancouver Sun v Britski Kolumbiji. K vam v Buenos Aires je na moje prigovarjanje poslal iz svojega romana, ki ga je namerjal nasloviti Dediščina lipovega boga, daljše poglavje, pa so mu ga vrnil s pripisom, da naši ljudje tega ne bi razumeli... Poglavje je naslovil Volitve. Nekaj časa je v Clevelandu urejal kanadsko rubriko in ameriški domovini in izdal revijo Zapiski. Njegova zapuščina je zdaj menda pri vas v Buenos Airesu, kamor jo je bil, če sem pravilno poučen, zanesel nek slovenski duhovnik. Potokar je bil globok človek, zrel umetnik. Kot človek se kljub naporom ni mogel iztrgati „dediščini slovenskega lipovega boga“, bolje — ni mogel te dediščine prilagoditi ameriškemu načinu življenja. To pa je v bistvu konflikt vsakega našega človeka v inozem-

stvu sploh, če seveda še misli. Ta konflikt je bil za Potokarja človeka-umetnika presilen in ga je slednjič strl.

Kakšen je vaš pisateljski nazor? Kateri so vaši literarni vzorniki?

Moji literarni vzorniki so v glavnem humoristi. Marc Twa'n (ZDA), Stephen Leacock (Kanada), Joyce Carry (Anglija), Günther Grass (Nemčija). Od vseh umetniških talentov je verjetno najredkejši oni, ki ga Bog podeli humoristu. Moj najljubši roman je „From Horses Month“ (Joyce Carry). V njem pisatelj smeši vse „svete“ britanske tradicije. Angleški karikaturist Searle prav isto počenja v risbi. Si predstavljate slovensko povest, v kateri bi pisatelj komično seiral naše veljake in jih tako z nebotečnih podstavkov postavil na trdna, realna tla?

Na moderna literarna gibanja zrem „with a sense of humor“.

Kaj menite o publicistiki pri Kulturni akciji? Kaj želite in pričakujete od Glasa in Meddobja?

V Argentini opravljate z založništvom slovenskih knjig veliko in kvalitetno funkcijo. Kar se periodičnih publikacij tiče, vprašajte za resnično kritiko naše mlade, v Amerikah rojene ljudi.

Franceta Papeža pesem v španščini v zadnjem Meddobju je napredek: pesnik se z njo prav gotovo približa mladi generaciji.

Kaj si želim od Glasa in Meddobja? Sodobne publicistike, razpravljanje o naših sedanjih problemih. Dvomim, če bi mogel danes še brati razpravo o Ev. Kreku, Slomšku, Korošču, ali o „slovenskih narodnih praznikih“ okoli prve svetovne vojne.

Večina zdomske publicistike je bistveno in stilno „pretelevision“.

Sežite po knjigah kanadskega genija Marshala McLuhana („Understandin Media“, „The Medium is the Massage“). Pesmi Vladimira Kosa iz Tokia pričajo, da pesnik novo, televizijsko dobo razume. To je napredna in izvrina poezija.

V opremi vaših knjig bi rad gledal vedrost, veselje, sodobnost!

Kaj sme Kulturna akcija poslej pričakovati od Kramolca likovnika in od Kramolca pisatelja?

Na vaše prijazno povabilo sem g. Papežu poslal reprodukcije svojih najnovejših slik za umetniško prilogo 3. zvezka letošnjega Meddobja, pa, kot sem omenil, tudi zbirko svojih pesmi v angleščini.

Kaj bi želeli posebej povedati slovenskemu zdomskemu ustvarjalcu? Kaj Slovencem sploh?

Današnji svet je vplivan po boju dveh materialističnih sistemov: komunizma in kapitalizma. Pa je vplivan tudi po tehnoloških napredkih: televizija, atomska energija, pilula. A nič manj je vplivan po ekumenizmu Janeza XXIII. Zanimivo, da njegova filozofija verske strpnosti, ljubezni in mednarodnega razumevanja med našimi zdomskimi skupinami posebnih sadoj ni rodila, četudi se premnogi neprestano trkaajo na svoja katoliška prsa...

Lepo bi bilo — če bi to bilo mogoče, — da bi vsi Slovenci sedli za mizo, kot smo mladi arhitekti počenjali v gostilni „Tenente“ za Gradaščico v Ljubljani, in se pogovorili kot ljudje. Beseda ni konj! (Ne pozabimo, da v Združenih državah vsako leto umre zaradi srčnih bolezni prav tolikšno število Američanov, kot nas je vseh živih Slovencev!) Še vedno čujem svojega profesorja mojstra Jožeta Plečnika, ki je ob naših debatah v gostilni „Tenente“ skrbel za naše dobro: „Gospodična Rezika, še en šefan! Fanje so žejni!“

In žejni smo v emigraciji — VSI.

n i j , toronto — buenos aires, maja 1972.

literati

ZDOMSTVO JE, o tem ni dvoma, vendar je že danes težko ugotoviti in v prihodnjih letih bo še težje, če ne sploh nemogoče, kaj je zdomstvo, kam je namenjeno, kje so njegove meje. Kdo naj odgovori na to? Ali so zdomstvo, naše organizacije, skupine, društva, akcije? Ali so zdomstvo posamezniki? Ali se kaže v naših zgodbah, premikih, iluzijah? Ob posebnih prilikah ga začitimo kot ustvarjalno ali kot poslanstvo zdomstvo, pa tudi kot umirajoče zdomstvo. Naše možnosti obstoja so v spoznanju naših notranjih zakonitosti in meja – literati jih morejo prikazati otipljivo in sočno: prepri za in proti, teženja naprej in nazaj, razmerja med posamezniki, razmerja med skupinami etc.

SREDI zdomstva, 18. aprila zvečer. Nebo se počasi niža in širi; svetla modrina se spreminja v nekaj daljnega, pomirjujočega. Naš pogled na svet in čas je realen, širina nam je že skoraj ubila strasti, pogled na svet nam postaja umirjen. Počasi se pomikamo prek oceana cest in avenij – nikamor se nam ne mudi.

Po skoraj dveh urah vožnje pridem na določeno mesto. Vstopim. Majhna soba v Slomškovem domu – se zdi – je postavljena v čisti slovenski svet. Ampak člani literarnega društva so si zakurili nocoj ogenj na dvorišču in posedli okrog njega, ko da bi bili na terenu. In v resnici so. Tine Debeljak govori naglo, požirajoče, da ga komaj razumem. Ogenj mu riše čudne jezike po čelu, včasih ga sence popolnoma zakrijejo. Pije vino in oživlja spomine, ki izhajajo iz njegovega socialnega ekspresionizma zgodnjih predvojnih let. Ima nove teorije o Balantiču, a jih ne izda.

Pravilno zdomstvo je to: ob koncu dneva se sestaneš z nekom, ki se tudi mora sestati z nekom in se pogovoriti v domači besedi. Govoriš in ne gledaš nazaj, se ne obračaš v preteklost. Sedem k družbi: Tine Debeljak, Mirko Kunčič, Joža Vombegar, Jože Krivec, Karel Mauser in še nekaj drugih. Manjka igralec, tudi arhitekta ni. Skoraj v ognju sedi oseba v kuti – ne govori. Prijateljski sestanek literarnega društva je to, proslavitev šestdesetletnikov in sedemdesetletnikov, sprejem novih članov, napredovanje drugih, poslovice starih... Beseda zdomstvo ima pravzaprav različne pomene in vrednosti z ozirom na svojo razsežnost. Važno je ločiti zdomstvo posameznikov, zdomstvo skupin in zdomstvo vsega slovenskega občestva v tujini. Verjetno bo v prihodnjih letih zdomstvo skupin tisto, ki bo najbolj bovarjalo našo zavest in najdlje nosilo slovenstvo v teh deželah.

Ogenj nas druži. Karel Mauser, suh in skoraj črn, se sklana nadenj in v nekaki gorenjski moškosti in samozavesti povzema in utrjuje besedo. Poleg njega sedi Mirko Kunčič, droben, miren in navidezno tih. V nekem pogledu je njegovo mesto sorodno Mauserjevemu domačijstvu. Blizu sta tudi Vombegar in Krivec. To je slovenija starih pozicij, simbol krščanskega kmečkega človeka, Slovenija gozdičvil, triglavskih rož – da, meje našega zdomstva segajo prav do tja. Ampak samo v najčistejših, jasnih dneh je mogoče videti od tukaj „preko“. V tisti triglavski svet, v gorice in gozdove. Drugače ne. Ta svet ne pozna pravlje in bajk, kot jih poznamo mi. Bajke Amerike je treba jemati zares. Tu ima vsaka stvar, na primer, svojega škrate – gnoma, ki nenehno gleda na stvari in jih varuje. Tako je radi teh duhov Amerike nevarno pobrati kamen, posebno tisti, v katerem je zlata žila; nevarno je utrgati rdečo rožo, odlomiti vejo ali uloviti žival. Pravtako je treba prositi duha za dovoljenje, če se hočeš podati preko reke, na goro, v prerijo ali v pampo. Indijanci to vedo, zato je med njimi malo utoplencev, malo se jih ponesreči v gorah.

Meje zdomstva so v naši literaturi, ali bolje, meje zdomstva bodo določene v naši literaturi; so pa že v naši mladini, ki

komaj pozna našo literaturo, se ne briga za naše „meje“ in se ne zaklinja na ideje, ki so se pokazale za prazne in varljive. Literati sestavljajo zdaj o tem obširno poročilo, navadno pišejo v gostilnah, se prerekajo in iščejo zrelejših formulacij. Vendar jih je malo, ki še delajo in ustvarjajo. Mnogi so se zaprli in se ne prikažejo med ljudi. Kocipra, na primer, sploh ne vidiš; Javornik se potaplja v resnični tujini – morda je bolje tako. Družabni Zorko Simčič je odšel v gozdove in v gore. Tudi zanj je morda to bolje. Z Jurččem pa je tako: tisti popoldan, ko so se zdomski kulturniki in aktivisti pregrupirali, je skočil na cesto in se pri priči spremenil v gnoma, ki zdaj baje živi med kaktusi in kamenjem ter skrbno bdi, da bi ja nihče ne trgal prepo-vedanih rož in sadov in da bi nihče ne zašel predaleč v pampo.

SEDIMO pri ognju. Zvezde so na pohodu prek južnega neba dosegle skoraj polovico poti, vodijo jih v tem letnem času Tri Marije, kot pravimo tu pasu Oriona. Govorimo o možnosti literarnega ustvarjanja iz zdomstva, o literatih, ki so tu, in o tistih, ki jih ni tu. Mi imamo svoje meje, oni imajo svoje. Naš svet je drugačen od tistega, iz katerega je bil slovenski literat navajen ustvarjati. Smo v posebnem položaju – postavljeni smo v tako bogato in polno stvarnost in vendar je vse neresnično, varljivo. Spominjam se: pozen popoldan je bil, ko smo prišli v Cuzco. Zahajajoče sonce je na široko razsipalo svoje žarke nad mesto, kjer je bilo mnogo oltarjev posvečenih njegovemu češčenju. Zgradbe in hiše, ki so se bleščale in s svojim srebrnim okrasjem odbijale žarke, so polnile vso dolino in se vzpenjale po pobočjih gor, ki so s svojimi mračnimi, gigantskimi oblikami visele nad mestom, ko da bi ga hotele obvarovati. Bilo je pozno in Pizarro je sklenil odložiti svoj vhod v mesto na naslednje jutro. Tisto noč so bile postavljene dvojne straže v taborišču; vsi smo spali z orožjem v rokah. A noč je minila brez neprijetnosti; zgodaj zjutraj naslednjega dne smo prišli v prestolnico, ki je po svojem bogastvu in množini zlata daleč presežala naše predstave o Eldoradu.

Zdaj smo sredi zdomstva, ki je sivo, rumeno, rdeče, rožnato in črno. V Slomškovem domu, v polnočnih urah. Tu so naši šestdesetletniki in sedemdesetletniki, ampak Mauserjev obisk nas je postavil v naše meje: zdomstvo ob jezerih, kjer prebivajo ostanki Otavanov, zdomstvo na Ognjeni zemlji, zdomstvo Atlantika in zdomstvo Oceanije. Od Kartagine do San Francisca, od Tarsa do Lime. Zlato in pesek. Lepi kraji, kjer so pomladi bolj vabljive in dehteče kot na Slovenskem, in kjer so jeseni in zime neznansko otožne in žalostne. Da, to bodo dokumentirali ti stari literati in filozofi in zgodovinarji. Od tu bodo prinesli igralci zdomstva svoje tragedije in komedije.

TU SE ODREŠUJEMO, v teh svetovih odkrivamo razmerje do resničnosti in lepote. Zdomstvo je tu v svojem odrešitvenem oblikovanju – tu živi bučno in skrito, tu se pohujšuje in prečiščuje. Preklete! Tu smo razpeti v notranjem in zunanjem odreševanju. Ampak, kaj je zdomstvo? Literati so v tem trenutku – že so se odpravljali domov – začutili to vprašanje kot močan udarec. Vprašanja in odgovori lete vsevpred – tisoč vprašanj, tisoč odgovorov. Biti v tem in drugem svetu, živeti na mejah in zunaj meja. Zdomstvo je utopija! Kdo hudiča nas je spravil sem? Literati kričijo, zapisujejo, vprašujejo in se smejejo. Ne govori o tem! Mauser rohni: poslušaj, fant! Literati se za trenutek užalostijo. Nato se dvignejo – pozno je že. Debeljak pa še vedno govori, zdaj že skoraj kriči: Plešite, fantje, saj ste še mladi. Tudi mi smo bili nekoč.

FRANCE PAPEZ

ROJAKI! VAŠA GMOTNA OPORA SLOVENSKI
KULTURNI AKCIJI BO DOKAZ VAŠE LJUBEZNI
DO SLOVENSKE KULTURE V SVOBODI!

SODNA DVORANA v grajski palači v Jeruzalemu v dneh velikonočnih praznikov – pashe – v začetku aprila nekako v desetem letu službovanja rimskega prokuratorja za Judejo Poncija Pilata. Poncij, človek zrelih let, močne, srednjevisoke postave, ki se mu je poznalo, da je bil dolgo vojak, po kratkem zaslišanju skrivnostnega judovskega obtoženca izstisne skozi zobe dramatično vprašanje, namenjeno tako obtožencu kot sebi – kaj je resnica? quid est veritas? Obtoženec, ki se mu je poznalo, da je prebil v ječi strahotno noč, je napravil nanj vtis, ki se ga od tistega dne razboleli prokurator vse življenje ni mogel znebiti: v bistvu nedolžen človek, za katerega je množica pred palačo, nahujskana od fanatičnih duhovnov in oblastnikov vedno glasneje, v zboru hrumeč, zahtevala „smrt...! križaj ga...!“

V sodno dvorano je v tistem trenutku prihitel sel in razburjenemu upravitelju izročil zvitek. Poncij je poznal zvitek in pisavo – trde poteze ženske roke, ki je v kratkih stavkih zapisala: nič ne imej s tistim pravičnikom... strahotne sanje sem imela – ne imej ničesar z njim! Pilat, nespreten za odgovorno prokuratorsko službo, pa v tako razvneti provinci, je bil v precepu. Cesar Tiberij je bil tiransko trd do svojih upravnih funkcionarjev – to je bilo znano: slabič ali nepokornež je izgubil mesto, tudi glavo. In Pilatu je razbesnela množica zdaj že odprto grozila z ovadbo pri cesarju, da ni kaznoval nekoga, ki se je delal kralja in netil med ljudstvom upor...

TU SE ZAČENJA dramatična snov, ki jo je oblikoval tržaški pisatelj ALOJZ REBULA v svoji, za radijsko izvajanje namenjeni igri **PILATOVA ŽENA**. Drama se začne z nemirom žene rimskega upravitelja, ki čuti, da se je tisti petkov popoldan v provinci Judeji zgodilo nekaj nedoumljivo težkega, nadstvarnega. To je občutil v svoji duševnosti, ranjeni od tistega srečanja s skrivnostnim „pravičnikom“, tudi sam prokurator. Zastopniki judovskega naroda so v svojem steklem, brezumnem besu usmrtili človeka, ki bi ga rimski sodnik ne bil smel obsoditi. Pilatova žena Galla – tudi Prokla imenovana, ali kot jo apokrifni spisi zovejo Klavdija Prokla – je s svojo temno slutnjo podoba Cezarjeve žene Kalpurnije. Gallin mož, guverner rimske province Judeje, je bil s to obsodbo obsojen, pravtako kot bi bil obsojen od Tiberija, če bi bil rešil tistega judovskega „kralja“. „Povej, predstavnik rimskega jusa: si res spoznal tistega človeka za krivega?“ In Poncij ji odgovarja: „Vprašal te bom: sem bil po vesti dolžan tvegati sebe, da rešim nekega judovskega blazneža? [Zakaj ob klimi, ki vlada na Kapriju, ob senilni obsedenosti Tiberija...!“

Né samo v Ponciju Pilatu – v samem rimstvu ni bilo več tiste plemenite vojaške in pravne prakse, ki je značilna za dobo Republike. V njem ni bilo vzvišene ideje tistega, kar je *veritas*. Rimstvo so razkrajale, poleg drugega, ideje sofizma. Na moralnem in religioznem področju je bolj in bolj prihajala do izraza indiferentnost, ki je prehajala celo v ateizem. V političnem in dnevnem življenju se je bohotil oportunizem. V ta veliki, trhli svet je začel zdaj prodirati nauk Nazarečana. Galla, žena rimskega upravitelja, išče prva poti do tega nauka – to je bistvo Rebulove drame.

V radijski igri „Pilatova žena“ pravzaprav ni zunanega dramskega dejanja. Notranja drama je obsežna v dialogih med posameznimi igralci velike drame. Dialog med Gallo in njenim možem Poncijem – dialog nekdanje rimske plemenitosti in zdajšnje moralne oslabelosti; dialog med državniško nespretnim Pilatom in diplomatsko premetenim judovskim prvakom Kajfo; dialog med Gallo in apostolom Janezom, med Gallo in Marijo, Jezusovo materjo. V teh okvirnih dialogih je razvita misel kraljestva, za katerega bo veljal za naprej Vergilov verz „imperium sine fine“. Ena največjih krščanskih resnic je ljubezen do resnice. V sam vrh drame je postavljeno Jezusovo vstajenje, zaplet ustvarjajo nasprotujoče si Pilatove izjave: na tem človeku

ne najdem nobene krivde... nedolžen sem pri krvi tega pravičnika... vi glejte! „Kakšen dan je to? Saj to je ena sama norišnica!“

Razplet drame? Marija pravi Pilatovi ženi: „In vendar luč ni samo za male, tudi za velike je. Sonce resnice je zasijalo za vse.“ – Ne vemo, kakšen je bil končni, življenjski razplet Galle. Njen mož, prokurator Judeje, je padel v nemilost pri Tiberiju zaradi nekega neumnega poboja v Samariji. Odpoklican je bil v Rim; a medtem je Tiberij že umrl. Evzebij iz Cezareje, ki je zapisal izročilo IV. stoletju, poroča, da je po nekaterih drugih nesrečah napravil samomor.

V drami „Pilatova žena“ je v skrženi obliki v glavnem povzeta miselnost in čustvena tematika, ki je značilna za umetnost pisatelja Alojza Rebule, kot se kaže v njegovih novelah in romanih: Vinograd rimske cesarice, Klic v Sredozemlje, Senčni ples, V Sibilinem vetru, ali pa v najnovjšem dnevniku Gorje zelenemu drevesu. Bistvo Rebulove proze je v njeni strukturalni sestavnosti: na dnu so tradicijske, narodne, zgodovinske in kulturne plasti, se pravi: objektivna stvarnost in svet, ki se širi v določena kozmopolitska obzorja. Ta svet podplasti pozna pisatelj predvsem v sredozemskem in klasično zgodovinskem javljanju. Rebula se kot klasični filolog lahko z veliko svobodo in razmahom premika med poli antične in sodobne kulturno življenjske problematike. V tem svetu so zapisi širokih in doživljajev življenjskih razsežnosti, podobe človeškega in narodnostnega izvira, usidranost v življenjsko in kulturno stvarnost.

Na svojih podstrukturah nam pisatelj nato razvija višjo, simbolno in refleksivno zgradbo svoje ustvarjalnosti. Rebula se iz omenjenih osnov že od začetka svoje literarne zavestnosti strmo vzpenja proti razjasnitvi osnovnega, bolj in bolj zgočega vprašanja o smislu biti ter o smiselnosti človekovega življenja. Od tu njegova vedno pogostejša vpadanja v religiozno tematiko, od tu njegovo iskanje intimnih vezi med kulturo in religijo. Osrednje metafizično iskanje ga vodi v osmisljanje širše kulturne, narodnostne, etične in religiozne panorame – vse to kot nadstava duhovne in poetično intelektualne dejavnosti. Rebula razširja in oblikuje na objektivnih temeljih subjektivne sestavine življenja, na stvarnih poetičnih, na preteklostnih zdanje. Njegove spoznave gredo v smer tistemu večnemu vprašanju: kaj je resnica? Se pravi: kaj je naša slovenska in človečnostna resnica?

NAMEN PREDSTAVE JE, da bomo z odra prejeli gledališko čutno in oživljeno spoznavo tistega pilatovskega vprašanja, ki zveni še danes: KAJ JE RESNICA?... Pa sprejeli tudi vekoviti odgovor Jezusa iz Nazareta: JAZ SEM POT, RESNICA IN ŽIVLJENJE.

FRANCE PAPEŽ

DRAMO „PILATOVA ŽENA“ je pisatelj Alojz Rebula ljubeznivo dovolil Gledališkemu odseku Slovenske kulturne akcije v odsko uprizoritev, ki bo v začetku avgusta letos v veliki dvorani Slovenske hiše v Buenos Airesu. Delo, ki je kot radijska igra nekaka dialogna, notranja drama, je gledališnik Nikolaj Jeločnik za oder pripravil kot sakralni gledališki akt, nekakšen moderen auto sacramental. Igralci in režiser ga bodo s svojimi profesionalnimi intencijami skušali oživeti kot resnično klasično dramo, v izvorni scenografski zasnovi arh. Marjana Eiletza, s tehniško in organizatorno pomočjo Slovenskega gledališča v Buenos Airesu. Igrali bodo z Nikolajem Jeločnikom vred Pavci Eiletzeva, Marija Fink-Kačarjeva, Lučka Potočnikova, Frido Beznik, Janez Jerebič, Stanko Jerebič (Jezusov glas), Lojze Rezelj in Janez Zore.

Gledališki odsek

glasu o meddobju

dragi GLAS,

sprejmi ta moj glas iz stare, utrujene, a vedno znova vstajajoče Evrope.

Tu, v Untersiebenbrunn, deset kilometrov od mejne Morave, se maja rad vsedem v svežo travo, z zadnjim, rdečim zvezkom MEDDOBJA v roki.

Da, res je, bi rekel Vladimiru Kosu, „da vsa pomlad živi skoz poletje v jesen / iz napisanih listov, / še dolgo potem, ko le veter prebira / ob beli svetilki (ne svetilki, kot stoji v MED) / zlog za zlogom, / tako kot je. / In vendar za spoznanje drugače.“

Kos je morda sedel pod goro Fudži, ko je pisal te v ta zakleti čas vklesane verze. Tu se iz sopare ob lepem vremenu svetlikajo zelena pobočja Malih Karpatov in v tej vasi še večkrat srečaš češko, slovaško besedo... „In vendar za spoznanje drugače.“

Milena Merlak je – če smem tu, popolnoma objektivno, prav nič pro domo, dostaviti eno ali dve besedi – na enkrat način ulovila to najino (našo) ravninsko pokrajino pred Moravo, pred Karpati, v sugestivni splet besed, v liko, v kateri se narava na zamolkel in grozljiv način spaja s kruto realiteto politične ogroženosti tehničnega skoka NAPREJ (NAZAJ!), silovite izgubljenosti in težke melanholije. Ulovila je sicer danes bogate, a slepe, osamljene kraje nedaleč od Dunaja, a bliže Bratislavi, v filozofsko-politično-kritični traktat o samoti. Zame je to redka, dovršena poezija, v kateri je več češkega humanizma in trezne modrosti, kot naših žalostnih slovenskih prerekanj.

Obe prozi Vinka Beliča sodita v tisti sklop krščanske literature, ki je danes prava redkost, a potrebna kot protitež divji, nervozni demoniji tega časa. Človek (bralec) potrebuje oporno točko, s katere se mu more odpreti razgled na mir in spokojnosti srca. Meni je sicer, da povem pravici, Beličeva literatura nekoliko tuja, tudi nekoliko preveč enosmerna, tezna. Vendar ji moram priznati določene, ne le lirčne, tudi нравstvene kvalitete, ki jih v današnjem času včasih tako pogrešamo.

Da se politični emigrant vedno znova in vedno bolj sprašuje po pomenu in smislu svoje poti, je popolnoma razumljivo. Danes, ko so se mnogi duhovno, zdravstveno, a tudi ekonomsko utrudili, ko iz vseh kotov grize tehnokratski čas, ni čudno, da iščemo, a tudi upamo. Esey Mirka Gogale o problematiki naše politične emigracije v luči cerkvenega nauka je v tem pogledu primeren prispevek k razčiščenju mnenj.

Zapis Franceta Papeža o araukanskim Indijancem in našem Ivanu Benigarju je nadvse zanimiv in aktualen, tako da je škoda, da je tako kratek. Človek bi še in še prebiral te silno zanimive misli o času in prostoru pri Indijancih. V tem poetično-fantastičnem svetu starega človeškega pokolenja je mnogo resnice, tudi nekaj sodobnega, aktualnega, uporniškega, predvsem protikapitalističnega ali, če hočete, protitehničnega veje iz tega indijanskega naziranja. Vsekakor bi si morali znati znova priboriti neki nam lastni, suvereno nas obkrožajoči nepridobitniški poetični prostor. To bo tudi zares tembolj potrebno, če bomo hoteli dočkati naslednja desetletja, predvsem pa kot rod stoletja.

Tako lahko vidiš, dragi GLAS, da v Meddobju vedno odkrijem kaj važnega, aktualnega, a tudi vznemirjajočega.

V prvi številki lanskega, enajstega letnika so to bile novoodkrte Balantičeve pesmi, a tudi Kosove pesmi. V drugi številki istega letnika je važen natis poetične drame Franceta Papeža „Gozd“, ki je mestoma učinkovita poetična stvaritev, pretresljiv sprev o žalostnem poglavju iz slovenske (a ne le slovenske) zgodovine. V tretji številki me pritegnejo Kosove pesmi, a tudi Bükvičev tekst o občutljivem razmerju med Madžari in Slovenci v našem vzhodnem kotu. Predvsem pa se mi zdi pomembna četrta številka z dramo Ljubljancana Ivana Mraka „Van Goghov Vidov ples“, s Papeževim uspešno, poglobljeno pesnitvijo „Zapisi s poti“ (ki me, bolj iz enega kosa, manj nalomljena kot „Gozd“, manj tezna, bolj intuitivna in podzavestno trdno zakoreninjena v poetičnih pratileh, tudi bolj pritegne) in s prepesnitvijo velikega Hölderlinovega dela „Vrnitev domov“, ki me je tako zgrabila. Tu je stari Hölderlin, ta

osamljeni izgnanec brez poti v emigracijo, tako blizu pravemu emigrantu, da bi bil lahko glas nas samih, zaznamovanih in izobčenih brez krivde. Mrakova dramska pesnitev „Van Goghov Vidov ples“ pa se mi zdi važna tudi zato, ker je v njej toliko žalostnih pesniških eksistenčnih prototipov, da bi lahko bila tudi dokončna podoba Mrakove, Balantičeve, Grumove, Cankarjeve lastne trnove poti.

Uredništvu čestitam, da objavlja dokumentacijo o naših slikarjih, kiparjih in arhitektih. Tudi tu je nastalo mnogo pomembnega, vseskozi nadregionalnega, da je človeku kar težko, da je domovini tako zakrito, ko na enkrat način manifestira svetu izrazno moč našega ustvarjalnega duha (presenetil me je Eiletz, tudi Sulčič; Remčeva in Vombegar, moj ljubljanski sošolec, sta mi že nekoliko znana).

Res sem vesel, da je SKA kljub ekonomskim težavam uspešno izdati take zvezke literarne revije, ki je nekaj povsem samosvojega v slovenskem duhovnem prostoru. Zdi se mi važno naglasiti, da Slovenci potrebujemo ob poplavi avantgardističnih, materialističnih, sitih revij tudi tako lačno, zapostavljeno revijo. Današnje slovenske revije doma v literarnem smislu še niso zgradile takega prostora, da bi MED moral utoniti v pozabo. Vendar bi bilo napak to revijo primerjati le z verskimi revijami. V primeri z nekaterimi zamisljivimi in domovinskimi revijami, je to trdna, zmerno konservativna revija. Toda prav taka revija more biti v trdno oporo slovenski kulturi bodočih dni, ko bo le-ta zidala nove kulturne stavbe. Celotno to bi si drznil dostaviti: Če MEDDOBJA ta trenutek še ne bi imeli, bi ga ravno sedaj morali ustvariti.

Želel bi le, da bi se ta revija še bolj vseslovensko odprla. Prav tako kot nemški katoliški Hochland bi moglo tudi MEDDOBJE zrasti v vsenarodnega nakazovalca in obravnavalca perečih družbeno-političnih vprašanj. Revija naj se odpre v vse smeri; stari zapostavljeni in mladi, ki še niso našli primerne vzpodbude, naj najdejo tod odprta vrata. In spet bom rekel: Tu naj se zbirajo različni pisatelji, tudi, če hočete, pisatelji različnih prepričanj. Zakaj vsi vemo, na kakšna vrata trkamo. In kdor trka na ta vrata MEDDOBJA, kdor postaja njegov gost, ve, kje gostuje. Tudi pod krščansko streho – pod krščansko še posebej – je mogoče širok razgovor različnih smeri. Tak razgovor bi pomenil popolnoma nov sunek v aktivno, kreativno življenje našega občestva. Tako bi MEDDOBJE raslo v aktualno OBDOBJE.

Isto sodobnost, pluralističnost, odprtost, tudi do literarnih eksperimentov, bi želel knjižnim izdajam SKA. Tu se mi zdi do sedaj najpomembnejše izdaje nekaterih naših ekspresionistov, s teksti, ki tudi v domovini niso v celoti dostopni. (V Jugoslaviji so porazno dolgo zapostavljali duhovni ekspresionizem. To porazno dejstvo se tam še danes zna!) Res je poleg teh ekspresionističnih „klasikov“ SKA izdala še nekaj drugih pomembnih leposlovnih del, pesmi in proze (Truhlar, Papež, Kos, Jurčec, Simčič, Beličič, Soukalova). Vse premalo, ali pa nič, pa je bilo eksperimentov, poskusov, drznega tveganja, ki je prava maternica, resnična kovačnica vsakršne žive literature. Vse glavne mednarodne založbe se tega dejstva tudi živo zavedajo! Saj vem, da je bilo vedno mnogo finančnih težav in določenih nesporazumov z bralci. Vendar ne bi smeli dopustiti, da se knjižni spored tako postara, ko bi se bil lahko pomladil! Nujno bi se morala najti tudi kakšna možna finančna rešitev, postavim, tiska eksperimentalne literature v poceni offsetu!

Dragi GLAS, vesel sem, da sta se vsaj Ti in MEDDOBJE pomladila.

Pomlad želim tudi našim bodočim knjigam – in veliko bralcev!

Sprejmi lepe pozdrave od tu, kamor je pravkar prišla pomlad, z ravnine ob Moravi, na robu Avstrije, na koncu nekega sveta, pod zelenimi, nevarnimi češkimi gorami.

Tvoj

LEV DETELA

Untersiebenbrunn, maja 1972.

slovenska prisotnost v svetu

slovensko zamejsko in zdomsko slovstvo

V ZALOŽBI REVIJE „ZALIV“ v Trstu je kot 5. zvezek Kosovelove knjižnice izšla knjiga žepnega formata (151 strani) z naslovom **SLOVENSKO ZAMEJSKO IN ZDOMSKO SLOVSTVO**. Delo, ki je oris izhodišč in ocena vrednosti, je napisal znani slavist dr. **Jože Pogačnik**, izredni profesor slovenskega jezika in književnosti na filozofski fakulteti v Novem Sadu. V uvodu pravi avtor:

„Objektivni in subjektivni razlogi so dolgo časa vrževali visoke zidove med matico in Slovenci, ki so bili zunaj meja današnje republike Slovenije. Nekatera dejstva zadnjih let kažejo, da se to stanje vendarle popravlja. Danes postaja jasno, da je postavljanje enega dela slovenske duhovnosti v oklepje nesmiselno in škodljivo za razvoj narodne celote.“

Študija, ki je bila prvotna namenjena za osmo knjigo Zgodovine slovenskega slovstva, ki jo izdaja založba Obzorja v Mariboru, ima poleg uvoda, sledeča poglavja: Besede za uvod; Kulturnozgodovinske osnove; Slovstvenonazorski premiki; Publikacijske možnosti; Idejno-tematični oris slovstvene dejavnosti; Besedna ustvarjalca. Na koncu je podano gradivo, ki ga je uporabil avtor za študijo in ki obsega v glavnem zamejsko področje. Izpuščena je vsa bibliografija Slovenske kulturne akcije. Omenjena pa je Tineta Debeljaka „Panorama slovenskih leposlovnih ustvarjalcev v emigraciji“, ki je izšla v Zborniku-koledarju Svobodne Slovenije

že leta 1955, in pravtako Debeljakova študija „O slovenskoj emigrantskoj književnosti“, izšli v Hrvatski reviji XXI, ki pa je avtor ni imel v rokah. Tudi je zapisan prevod Martina Fierri Tineta Debeljaka - Danice Kanale Petričkove ter splošna navedba, da „knjižne izdaje in časopisje zamejskih in zdomskih Slovencev spremlja Zbornik Svobodne Slovenije“.

Na koncu sta dva povzetka študije v italijanščini in v nemščini ter dovolj popolno imensko kazalo. Avtor pravi, da mu je šlo bolj za oris širših književnih pojavov in slovstvenih razsežnosti, kot pa za prikaz individualnih ustvarjalcev. Izjema je samo v 34 strani dolgem poglavju Besedna ustvarjalca, kjer sta obdelana tržaška pisatelja Boris Pahor in Alojz Rebula.

Nekaj povzetkov iz uvoda knjige, ki je odprla pogled tudi v naš ustvarjalski svet: „Sodelovanje med vsemi deli slovenskega naroda more najplodneje prispevati k njegovemu celovitemu bogatenju, strpnosti in ustvarjalnosti... za pogovor, od katerega je odvisno naše prihodnje sožitje, je potrebna predvsem dobra vednost o tem, kaj sogovornik dela, misli in čuti... pričujoča študija želi biti korak k spoznavanju in razumevanju obravnavane problematike...“

f. p.

Redni član Kulturne akcije profesor na katoliški univerzi Santa María de los Buenos Aires dr. **MILAN KOMAR** je na letošnjem majskem zasedanju stalne argentinske škofovske konference zbranim škofom govoril o Marksizmu in njegovih mnogovrstnih ideoloških oblikah. O tem nastopu slovenskega profesorja je pozorno pisalo vse argentinsko časopisje.

Naša redna ustvarjalna članica akademska slikarka **BARA REMEC** je letos od 6. maja naprej spet razstavljal v sta-

rodavnem indijanskem selišču Tilcara na argentinskem severu. Argentinski slikarji so tam priredili umetniško razstavo posvečeno spominu nedavno umrlega enega največjih argentinskih sodobnih slikarjev J. C. Castagnina. Za to priložnost je direktor tilcarskega muzeja uvrstil tudi našo slikarko med argentinske umetnike, ki razstavljajo v tem slovitem turističnem središču Južne Amerike, torišču bogatih arheoloških izkopavanj starih predkolumbskih in predinkovskih indijanskih kultur.

VSEBINA

pesmi

france papež, (argentina), no te he escrito antes
vladimir kos, (japonska), ob neednosti brezdomcev
pablo neruda - fr. papež, machu picchu

proza

lev detela, (avstrija), profesorska trilogija

eseji

vinko brumen, (argentina), širokosrčnost - krepost
za naš čas

franček žeboč, (združene države), prešeren in
slomšek - celovski razgovori in sklepi

lev detela, pesnik ljubezni in smrti. In še nečesa...
študija o vladimiru kosu slovenskem pesniku na japonskem

kritike in presoje

france papež, igra duha in poezije - ob pesniški
zbirki vladimira truhlarja „v dnevih šumi ocean“

likovniki

france gorše - v svetu in doma: biografski oris

umetnostna priloga: kipar france gorše ob 75-letnici

za konec junija bo izšel 2. zvezek
XII. LETNIKA

revije

meddobje

uredil in opremil
FRANCE PAPEŽ

letna naročnina 80 novih pesov

4 dolarje

posamezen zvezek 25 novih pesov

3 dolarje

V OCENO

revije

ZALIV (tržaška revija) štv. 28-33

MLADIKA (tržaška revija) št. 1-4/72

MOST (tržaška revija) št. 29-32

HRVATSKA REVIJA štv. 4/71; in1,

2/72

UNIVERSITAS (Buenos Aires), 20-21

tednike in mesečnike

NOVI LIST (Trst); KATOL. GLAS

(Gorica); KLIC TRIGLAVA (Lon-

don); BOŽJA BESEDA (Kanada);

NAŠA LUČ (Celovec); VESTNIK

SPB (Buenos Aires); DRUŽABNA

PRAVDA (Buenos Aires)

POJASNILO: V poročilu o podelitvi nagrade Vstajenje Vladimiru Kosu (Glas SKA XIX, 4, april 1972) je zapisano, da je njegova pesniška zbirka Ljubezen in smrt. In še nekaj prva knjiga SKA, ki je prejela omenjeno nagrado. Zatrtilo ni točno: pred Kosom sta bila nagrajena z isto nagrado Karel Mauser za trigijo Ljudje pod bičem in Vinko Brumen za knjigo esejev Iskanja: obe je izdala Slovenska kulturna akcija.

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Urednik Nikolaj Jeločnik, sourednika France Papež in Ladislav Lenček. Za podpisane članke

odgovarja avtor. Tiska Editorial Baraga SRL Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina. Letna naročnina (12 števk) za Argentino 25 pesov, za ostali svet 3 ameriške dolarje. Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Acción Cultural Eslovana), Valentín Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

CORREO
ARGENTINO
Suc. 6 y 7 (B)

TARIFA REDUCIDA
CONCESION 6228

R. P. I. 953701